

СУДОВИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Андронов Ігор Володимирович,

*доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри цивільного процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРО СТРОКИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ

Процедура оскарження рішень третейських судів передбачає звернення уповноваженої особи, тобто сторони, третьої особи, а також особи, яка не брала участь у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про її права та обов'язки, до компетентного державного суду, яким є загальний або господарський суд залежно від того, який саме спір був розглянутий третейським судом, із заявою про скасування рішення третейського суду.

У порядку цивільного судочинства заява про скасування рішення третейського суду розглядається у випадках, коли предметом третейського розгляду був цивільний спір. При цьому розгляд такої заяви належить до компетенції апеляційних судів як судів першої інстанції.

Строк подання заяви про скасування рішення третейського суду встановлений ч. 5 ст. 454 ЦПК України і складає дев'яносто днів. Однак невизначеним є порядок обчислення цього строку. Так, первісно положення п. 1 ч.5 ст. 454 ЦПК передбачали, що для сторони, третьої особи в справі, розглянутій третейським судом, перебіг строку починається з дня прийняття рішення третейським судом.

Однак Рішенням Конституційного Суду України від 06 квітня 2022 року № 2-р(П)/2022 у справі № 3-9/2019(206/19) за конституційною скаргою Марго Поліни Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 1 частини п'ятої, частини сьомої статті 454 Цивільного процесуального кодексу України визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункт 1 частини п'ятої, частину сьому статті 454 Цивільного процесуального кодексу України в тім, що вони унеможливають поновлення судом строку на подання особою, яка є стороною, третьою

особою в справі, розглянутій третейським судом, заяви про скасування рішення третейського суду [1].

Приводом до звернення до Конституційного Суду України було ухвалення Верховним Судом постанови, у якій він підтримав позицію апеляційного суду в тому, що встановлений ЦПК строк подання заяви про скасування рішення третейського суду є присічним і не підлягає поновленню [2].

Конституційний Суд України таку правову позицію також підтримав та обґрунтував свій висновок щодо преклюзивного характеру даного процесуального строку тим, що положення ЦПК до його викладення Законом України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII в новій редакції містило пряму вказівку про можливість поновлення строку звернення до суду з заявою про скасування рішення третейського суду, а натомість у новій редакції ЦПК відповідні положення відсутні, з чого Конституційний Суд зробив висновок про волевиявлення законодавця позбавити учасників третейського розгляду права на поновлення цього строку. Додатковим аргументом було те, що у ГПК України, який також був викладений у новій редакції, спеціальна норма щодо можливості поновити пропущений строк на подання заяви про скасування рішення третейського суду присутня.

Як видається, такий висновок суду конституційної юрисдикції є доволі спірним. По перше, змін зазнала не лише стаття ЦПК, присвячена строкам звернення до суду із заявою про скасування рішення третейського суду, а весь кодекс був викладений у новій редакції, його зміст був суттєво перероблений, а тому навряд чи відповідні зміни були спрямовані саме на надання строку оскарження рішення третейського суду преклюзивного характеру. По-друге, наявність загальної норми ст. 127 ЦПК, яка передбачає підстави та порядок поновлення будь-якого процесуального строку, знімає потребу дублювання її положень по відношенню до кожного окремо взятого строку, якщо його поновлення не передбачає якихось особливих умов чи спеціального порядку. Тому видалення положень про можливість поновлення строку звернення до суду із заявою про скасування рішення третейського суду є звичайною оптимізацією тексту закону, а не підставою вбачати у цьому якийсь спеціальний задум законодавця щодо обмеження прав учасників третейського розгляду.

Цікаво, що Верховний Суд в подальшому не погодився з позицією Конституційного Суду України та в низці своїх постанов зазна-

чив, що вказана норма процесуального права не є імперативною, цей строк не є преклюзивним (присічним), оскільки не містить заборони на поновлення цього строку, як, наприклад, це передбачено у частині другій статті 358, частині третій статті 394, частині третій статті 424 ЦПК України та інших нормах [3].

Такий висновок Верховного Суду є цілком правильним, але дещо запізнілим, адже визнана Конституційним Судом України неконституційною норма закону після настання зазначеного у рішенні Конституційного Суду України терміну втрати нею чинності застосовуватись не може. В результаті Конституційний Суд України замість усунення правової проблеми створив нову, оскільки тепер в ЦПК відсутня взагалі будь-яка вказівка на те, з якого ж моменту починається перебіг строку звернення до суду із заявою про скасування рішення третейського суду для сторони, третьої особи в справі, розглянутій третейським судом. Нагальною ця проблема стане через три місяці з дня припинення чи скасування воєнного стану, введеного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022, адже саме такий строк втрати чинності неконституційної норми визначив Конституційний Суд України.

Оптимальним виходом із ситуації було б своєчасне внесення змін до п. 1 ч. 5 ст. 454 ЦПК з урахуванням позиції Конституційного Суду України, тобто із прямою вказівкою про можливість поновлення строку звернення до суду із заявою про скасування рішення третейського суду, як це і передбачено у самому рішенні Конституційного Суду України. Однак якщо цього не буде зроблено, судам для визначення початку перебігу цього строку доведеться застосовувати аналогію процесуального закону.

Відповідно до ч. 9 ст. 10 ЦПК якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права) [4].

Доволі непростим є питання обрання норми ЦПК, яка може бути застосована за аналогією закону до ситуації, що розглядається. Положення п. 2 ч. 5 ст. 454 ЦПК виглядають невдалим вибором. Незважаючи на те, що вони регулюють найближчі за змістом правовідносини, однак зі змісту ст. 454 ЦПК очевидно, що законодавець волів розрізнити порядок обчислення строку звернення до суду із заявою про

скасування рішення третейського суду для учасників третейського розгляду та для осіб, які не брали в ньому участі.

Як відомо, третейський розгляд та рішення третейського суду нерідко називають «квазісудовими», оскільки вони побудовані за зразком судового розгляду та рішення відповідно. Тому оскарження рішення третейського суду цілком можна вважати «квазіапеляцією». Не даремно такі повноваження навіть надали апеляційним судам. Тому вбачається цілком логічним, якщо за аналогією закону будуть застосовуватись саме ті положення ЦПК, які визначають початок перебігу строку апеляційного оскарження судових рішень.

Утім остаточну відповідь на це питання може надати лише судова практика.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рішення Конституційного Суду України від 06 квітня 2022 року № 2-р(П)/2022 у справі № 3-9/2019(206/19). *Офіційний вісник України*. 2022. № 34. Ст. 1881.
2. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11 жовтня 2018 року у справі № 796/151/2018, провадження № 61-41657ав18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77285883>.
3. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 09 червня 2022 року у справі № 824/3/22 провадження № 61-2454ав22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104827599>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

Бут Ілля Олександрович,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАСТОСУВАННЯ СТРОКІВ І НАСЛІДКІВ ЇХ СПЛИВУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Обставини, що зумовили запровадження воєнного стану суттєво вплинули на перебіг процесуальних строків, оскільки суд має шукати відповідний баланс не тільки між процесуальними правами учасни-